

*I. M. Vygivska,
к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту,
Житомирський державний технологічний університет, м. Житомир*

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ РИЗИКІВ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ОРГАНІЗАЦІЙНО- МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ

*I. M. Vygivska,
Ph.D. in Economics, associate professor, assistant professor of accounting and auditing
department, Zhytomyr State Technological University, c. Zytomyr*

RISK CONTROL'S ACCOUNTING DATA SUPPORT IN TRAVEL COMPANIES: ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL BASES

У статті обґрунтовано необхідність дослідження облікового забезпечення контролю ризиків діяльності туристичних підприємств. Встановлено, що туристичні підприємства здійснюють свою діяльність в умовах високого рівня ризику. Обґрунтовано необхідність виокремлення ризиків туроператорів та турагентів, при дослідженні ризиків діяльності туристичних підприємств, з огляду на те, що їх діяльність має суттєві розбіжності. Визначено, що система бухгалтерського обліку є основним джерелом інформації на підприємстві, а завдяки дослідженню господарських процесів з метою ідентифікації ризиків, котрі можуть виникати за окремими об'єктами бухгалтерського обліку, оптимізується процес формування інформації в системі внутрішнього контролю туристичного підприємства. Ідентифіковано основні об'єкти обліку, за якими виникають ризики в процесі діяльності туристичних підприємств. Визначено, що використання облікового забезпечення контролю ризиків діяльності туристичних підприємств, сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень.

The article devoted to the need of the research of accounting supporting during risk control of travel companies. Established that the tourist enterprises operate in a high level of risk. The necessity of isolating risks tour operators and travel agents, during the study of tourism enterprises risks, according the significant differences in their activity. Determined that the accounting system is a major source of information in the enterprise, and that is why the research of business processes during risks identification for individual accounting objects, optimizing the formation of the information in the internal control system of the tourism enterprise. Identified the main objects of accounting, which risks arise in the running of tourism enterprises. Determined that using software risk control activities of tourism enterprises will contribute to more effective management decisions.

Ключові слова: *ризик, туристична діяльність, туроператор, турагент, бухгалтерський облік, контроль.*

Keywords: *risks, tourist activity, tour operator, travel agent, accounting, control.*

Постановка проблеми. Сучасні реалії обумовлюють функціонування всіх суб'єктів господарювання в умовах досить високого ризику. Останні події в державі, у т.ч. анексія Криму і тривала антитерористична операція на сході України, негативно позначилися на діяльності багатьох вітчизняних

підприємств. Зокрема, значних втрат зазнали суб'єкти туристичного бізнесу, які ідентифікуються вітчизняними та зарубіжними науковцями як особливо чутливі до ризиків.

Широкий спектр ризиків діяльності туристичних підприємств обумовлює необхідність концентрації уваги на окремих їх групах з метою систематизації інформації та подальшого обґрунтування прийняття на її основі управлінських рішень щодо протидії ризикам. Тому більш детально розглянемо ризики, котрі виникають в системі бухгалтерського обліку туристичних підприємств, а саме ризики, інформація про заходи їх мінімізації та наслідки фіксується в бухгалтерському обліку.

Контроль за ризиками діяльності туристичних підприємств та їх наслідками сприятиме вчасному виявленню факторів впливу на рівень ризику, можливість оперативного знизити негативний вплив результатів реалізації ризику та розробити і вжити управлінських заходів щодо підвищення економічної ефективності туроператора і турагента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі проблематика щодо ідентифікації господарських, зокрема підприємницьких, ризиків у системі бухгалтерського обліку є досить актуальною, але, на жаль, не досить розробленою. Це зумовлює необхідність проведення досліджень, враховуючи специфічні властивості бізнесу та сфери діяльності.

Питаннями сутності ризику, їх видів, оцінки та методів управління займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені як: І.М. Агеєв [1] – облік резервної системи підприємства в умовах ризику; В.В. Вітлінський [2] – ризикологія як наука про економічний ризик; Л.В. Гнилицька [3] – удосконалення теоретико-методологічних засад бухгалтерського обліку з метою підвищення його інформативності для потреб управління ризиками підприємницької діяльності; З.В. Гуцайлюк [4] – економічні ризики в інформаційній системі бухгалтерського обліку; О.В. Небольцова [5] – валютний ризик в обліку експортно-імпорتنих операцій; В.А. Точилова [6] – облік ризиків за ф'ючерсними контрактами та опціонними угодами; І.Н. Чехларов [7] – бухгалтерське представлення управління ризиками в банківській діяльності; А.Є. Шевелев [8] – ризики в системі бухгалтерського обліку сучасного підприємства; О.В. Шевелева [9] – податкові ризики в бухгалтерському обліку та ін.. Проте, вище перелічені праці науковців мають або досить широку спрямованість щодо сутності економічних ризиків, або, навпаки, досить вузьке спрямування дослідження за окремим видом ризику та не розкривають галузевої специфіки діяльності туристичних підприємств, що і обумовлює актуальність даного дослідження.

Постановка завдання. Ідентифікувати ризики діяльності туристичних підприємств за об'єктами бухгалтерського обліку, враховуючи особливості господарських процесів досліджуваних суб'єктів господарювання. Це дослідження дозволить визначити інформаційні одиниці бухгалтерського обліку та їх сукупності, що є базою контролю факторів виникнення ризиків та ймовірності настання їх негативних наслідків.

Виклад основного матеріалу. Специфіка туристичної діяльності обумовлена, в першу чергу, особливостями туристичного продукту, як унікального об'єкта управління. Зокрема, туристичні підприємства (туроператори і турагенти), фактично не надають туристичні послуги, які входять до складу туристичного продукту, що породжує особливості господарського циклу та специфічні інформаційні потреби прийняття управлінських рішень, у тому числі розкриття інформації про підприємницькі ризики за окремими об'єктами бухгалтерського обліку.

Вітчизняним законодавством право формування туристичних продуктів надається винятково туроператорам, а турагенти мають право лише реалізувати попередньо сформовані турпродукти. Отже, відмінність господарських операцій для суб'єктів туристичної діяльності породжує необхідність окремого дослідження їх відображення у системі бухгалтерського обліку та узагальнення і фінансовій звітності туристичних підприємств.

Загальну сукупність об'єктів бухгалтерського обліку щодо виникнення ризиків можна умовно поділити на три групи:

- 1) за якими виникають ризики, наслідки яких або заходи управління їх рівнем відображаються в системі бухгалтерського обліку (Група 1);
- 2) за якими виникають ризики, але наслідки яких або заходи управління їх рівнем не відображаються в бухгалтерському обліку (Група 2);
- 3) за якими ризики не виникають або ймовірність їх виникнення мінімальна (реалізація таких ризиків призводить до незначних втрат) (Група 3).

Для повноти нашого дослідження, спочатку розглянемо можливість виникнення ризиків за об'єктами обліку та їх відображення в системі бухгалтерського обліку під час здійснення специфічних господарських операцій туристичних підприємств (окремо туроператорів та турагентів).

Розглянемо особливості відображення інформації щодо підприємницьких ризиків у системі бухгалтерського обліку туроператорів. Зауважимо, що туристичні оператори можуть реалізувати як попередньо сформований турпродукт, так і формувати турпродукти по мірі виникнення попиту. У будь-якому випадку, туроператор вступає у договірні відносини з іншими суб'єктами туристичної індустрії (готелями, транспортними компаніями, закладами харчування тощо). Кожен тип договірних відносин несе в собі певні переваги та потенційні загрози, і туристичний оператор має право самостійно обирати найбільш вигідний варіант для себе, ґрунтуючись на власних поточних та стратегічних цілях.

Спочатку розглянемо ситуацію, в якій туристичний оператор співпрацює з турагентом (посередником між ним та кінцевим споживачем – туристом) та здійснює оплату послуг інших суб'єктів туристичної індустрії після отримання коштів від турагентів. З одного боку, туроператор таким чином зменшує частину власних ризиків, а саме: ризики, пов'язані з відсутністю попиту на власний турпродукт – користуючись послугами турагента; ризик не реалізувати попередньо оплачені послуги сторонніх організацій, адже здійснює оплату після отримання коштів від туриста. Такий варіант є більш доречним для туроператорів, котрі формують індивідуальні тури.

Ситуація. Туроператор отримав від турагента кошти – 50000 грн. Винагорода турагента – 4800 грн. (у т.ч. ПДВ). Вартість послуг розміщення, харчування, транспортування – 36800 грн. Винагорода туроператора – 18000 грн. Користуючись табл. 1, розглянемо, які ризики виникатимуть за об'єктами обліку під час відображення господарських операцій в системі бухгалтерського обліку туроператора.

Таблиця 1.

Характеристика виникнення ризиків за об'єктами бухгалтерського обліку туроператора в умовах наступної оплати турпослуг

Зміст господарської операції	Сума	Кореспонденція рахунків		Ідентифікація ризиків за об'єктами обліку
		Дт	Кт	
1	2	3	4	5
Надійшли грошові кошти від турагента за реалізований турпродукт	50000	311	681	<p>У момент надходження коштів ризик за 681 рахунком є мінімальним, адже дана сума: по-перше, паралельно відображається у складі доходів підприємства, і, фактично, не є заборгованістю туроператора перед турагентом; по-друге, мінімальним є ризик відмови споживача від турпродукту з вимогою повернення коштів (зазвичай, на практиці, у договірні туроператор визначає штрафні санкції з метою мінімізації власного ризику)</p> <p>Щодо 311 рахунку, йому притаманні наступні фінансові ризики:</p> <p>1) інфляційний ризик – полягає у можливості знецінення реальної вартості грошових активів, що зберігаються;</p> <p>2) ризик ліквідності – ймовірність знецінення грошових активів підприємства;</p> <p>3) ризик неплатоспроможності – неможливість швидко здійснити розрахунки через тимчасову відсутність грошових коштів у необхідній кількості.</p> <p>Отримані кошти можна умовно поділити на дві частини: перша – буде перерахована постачальнику туристичних послуг в рахунок оплати складових туристичного продукту, отже рівень вищезазначених ризиків буде залежати від швидкості здійснення таких розрахунків; друга – власна винагорода туроператора, є більш нестабільним об'єктом з точки зору виникнення фінансових ризиків.</p>
Складено акт надання послуг між туроператором і турагентом	4000	93	685	<p>Дана сума відноситься до витрат туроператора зі збуту турпродукту – 93 рахунок; витрати на оплату послуг посередників дозволяють зменшити власні витрати туроператора на реалізацію турпродукту безпосередньо туристу (заробітна плата персоналу, утримання офісного приміщення тощо), а також зменшує ризик недоотримання прибутку внаслідок відсутності попиту на власні турпродукти; таким чином, інформація за рахунком 93 та його субрахунками (за видами витрат) є підґрунтям для аналізу ефективності збуту турпродуктів, а також обрання оптимального варіанту управління ризиками, пов'язаними з реалізацією турпродукту.</p> <p>За рахунком 685 відображається об'єкт бухгалтерського обліку – розрахунки з іншими кредиторами, у т.ч. турагентами, яким притаманні фінансові та операційні ризики в частині ризику неплатоспроможності та залежності, що є свідченням нездатності здійснювати розрахунки за поточними зобов'язаннями. Так як причиною виникнення даної групи ризиків є відсутність коштів на поточному рахунку туроператора, ризик відсутній, адже турагент фактично перераховує кошти, отримані від туриста за вирахуванням власної винагороди.</p>
1	2	3	4	5
Відображено право на податковий	800	641	685	За рахунком 641 у даному випадку виникає інформаційний ризик, пов'язаний з викривленням

кредит з ПДВ				інформації щодо нарахування і подальшої сплати податків та платежів. Рахунок 685 – аналогічно до попередньої операції.
Визнано дохід від реалізації турпродукту (складено акт між туроператором та турагентом)	50000 4800	681 685	703	За даною операцією не виникають ризики, адже вона свідчить про отримання підприємством доходу – Кт 703 рахунку, а записом Дт 681/685 рахунків проводиться взаємозалік заборгованості туроператора перед турагентом.
Визнано заборгованість перед постачальником туристичних послуг, котрі входять до складу туристичного продукту	54800	704	685	За 704 рахунком ризики не виникають (навіть у разі повернення коштів туристу, фактично понесені витрати з оплати послуг сторонніх організацій не повертаються). За 685 рахунком – аналогічно до інших операцій із використанням даного рахунку.
Списано на фінансовий результат обороти доходів від посередницьких операцій	54800 54800	703 791	791 704	Ризики за об'єктами не виникають
Проведено розрахунки з постачальниками туристичних послуг, котрі входять до складу турпродукту (сума без урахування винагороди туроператора)	36800	685	311	За даними об'єктами ризики не виникають, а їх рівень навпаки: знижується загальний рівень ризику неплатоспроможності, що свідчить про неможливість здійснення розрахунків за поточними зобов'язаннями (685 рахунок), адже зобов'язання погашено; знижується загальний рівень інфляційного ризику для підприємства (311 рахунком).
Складено акт надання послуг між туроператором та постачальниками туристичних послуг, котрі входять до складу турпродукту	18000	361 685	703 361	Ризики є мінімальними, адже визнано дохід (зберігається ризик повернення коштів туристу за його бажанням відмовитися від обслуговування).
Відображено податкові зобов'язання з ПДВ	3000	703	641	Виникає ризик за 641 рахунком – інформаційний, пов'язаний з викривленням інформації щодо нарахування і подальшої сплати податків та платежів.

З метою контролю діяльності туристичних підприємств в умовах ризику та для усвідомлення цінності інформації про ризики, за розглянутою ситуацією та оцінки повноти її відображення в системі бухгалтерського обліку, визначимо їх належність до груп (рис. 1).

<i>Об'єкти бухгалтерського обліку (бухгалтерські рахунки)</i>		
<i>Група 1</i>	<i>Група 2</i>	<i>Група 3</i>
361 "Розрахунки з вітчизняними покупцями"	311 "Поточні рахунки в національній валюті";	93 "Витрати на збут" (не в цілому по підприємству, а саме їх конкретна частина: винагорода турагента);
	641 "Розрахунки за податками";	70 "Доходи від реалізації";
	68 "Розрахунки за іншими операціями"	791 "Результат операційної діяльності" (крім частини списання витрат від операційних ризиків)

Рис. 1. Групування об'єктів бухгалтерського обліку туроператора за виникненням ризиків в умовах наступної оплати турпослуг

Таким чином, можна побачити, що незначна частина ризиків відображається на рахунках бухгалтерського обліку (у співвідношенні до загального обсягу ризиків, які виникають за даними об'єктами під час розглянутих господарських операцій). Проте, володіючи інформацією щодо можливості виникнення ризиків за даними об'єктами, можна вести мову про необхідність внутрішнього контролю (періодичного та систематичного) даних об'єктів з метою підвищення ефективності подальшого управління ризиками.

Наступна ситуація, котру необхідно розглянути, є типовою для туроператорів масового ринку, котрі заздалегідь оплачують послуги сторонніх підприємств, та попередньо формують туристичні продукти. Такі підприємства свідомо приймають ризик не реалізувати якусь частину сформованих турпродуктів, адже отримують переваги: більш вигідні договірні умови (нижча ціна туристичних послуг), що дозволяє таким чином знизити їх операційні витрати.

Ситуація. Туроператор уклав договори: з готелем на розміщення та харчування на певний період, вартістю 250000 грн.; з авіакомпанією – на суму 180000 грн.; винагорода турагента – 12000 грн. Користуючись табл. 2, розглянемо, які ризики виникатимуть за об'єктами обліку в таких умовах.

Таблиця 2.

Характеристика виникнення ризиків за об'єктами бухгалтерського обліку туроператора в умовах попередньої оплати турпослуг

Зміст господарської операції	Сума	Кореспонденція рахунків		Ризики за об'єктами обліку
		Дт	Кт	
1	2	3	4	5
Перераховано кошти за послуги готелю	250000	39	311	За 39 рахунком виникає ризик невиконання зобов'язань за господарськими договорами підприємств-партнерів, або не повного їх виконання; ризик не реалізувати передплачені послуги туристу та можливість недоотримання прибутку. Знижується один з фінансових ризиків за 311 рахунком – інфляційний (загалом по підприємству).
Перераховано кошти за послуги авіакомпанії	180000	39	311	За 39 рахунком виникає ризик невиконання зобов'язань за господарськими договорами підприємств-партнерів, або не повного їх виконання; ризик не реалізувати передплачені послуги туристу та можливість недоотримання прибутку. Знижуються інфляційний ризик за 311 рахунком (загалом по підприємству).
Нарахована комісійна винагорода турагенту	12000	39	311	За 39 рахунком виникає ризик невиконання зобов'язань за господарськими договорами підприємств-партнерів, або не повного їх виконання. Знижуються інфляційний ризик за 311 рахунком (загалом по підприємству).
Відбувся виїзд групи туристів. Списуються прямі витрати на турпродукт	353600	23	39	Списання суми з 39 рахунку означає зниження рівня ризику не реалізувати турпродукт. Ризик неналежного виконання зобов'язань підприємствами-партнерами «переміщується» з 39 на 23 рахунок (до моменту повернення туристів, що задовольнили власні потреби).
Списано на витрати вартість невикористаних послуг готелю та авіакомпанії	88400	903	39	Сума збитків після прояву ризику списується з 39 рахунку на витрати – 903 рахунок (в частині нереалізованих турпродуктів).
Туристи повернулися після завершення туру. Списано витрати на собівартість реалізованого турпродукту.	353600	903	23	Після завершення обслуговування туристів, у разі відсутності претензій до відповідності заявлених якостей складових турпродуктів фактично отриманим послугам, зникає ризик неналежного виконання підприємствами-партнерами зобов'язань в частині спожитих турпослуг. Якщо турист не задоволений, а винною особою є продуцент турпослуг – реалізований ризик; туроператор починає претензійну роботу з продуцентами турпослуг.

Аналогічно першій розглянутій ситуації, визначимо їх належність ризиків до груп за їх відображенням за об'єктами бухгалтерського обліку (рис.2).

<i>Об'єкти бухгалтерського обліку (бухгалтерські рахунки)</i>	
<i>Група 1</i>	<i>Група 2</i>
23 "Виробництво"	311 "Поточні рахунки в національній валюті";
	39 "Витрати майбутніх періодів";
	903 "Собівартість реалізованих робіт і послуг"

Рис. 2. Групування об'єктів бухгалтерського обліку туроператора за виникненням ризиків в умовах попередньої оплати турпослуг

Таким чином, для подальшої оцінки ризиків та ефективності управління, у даному випадку, є рахунок 39 "Витрати майбутніх періодів", хоча ризики за даним об'єктом не відображаються в бухгалтерському обліку.

Не менш важливим представником туристичного ринку є турагент. Фактично, він відіграє схожу роль як роздрібне торговельне підприємство для великого виробника, котрий прагне мінімізувати власні витрати на збут і готовий платити посереднику винагорода за реалізовану продукцію, що дозволяє максимізувати прибуток. Адаже, турагенти дозволяють реалізувати турпродукт на різних територіях, і таким чином, охопити більшу кількість споживачів. Розглянемо, які ризики виникають у турагента за об'єктами обліку, при реалізації турпродукту.

Ситуація. Туристичний агент уклав договір з туристом на надання туристичних послуг та отримав від нього кошти – 46000 грн. З них: 41400 грн. – кошти, які турагент зобов'язаний перерахувати туроператору; 4600 – винагорода турагента (у т.ч. ПДВ). Господарські операції і виникнення ризиків відображено у табл. 3.

Таблиця 3.
Характеристика виникнення ризиків за об'єктами бухгалтерського обліку у турагента

Зміст господарської операції	Сума	Кореспонденція рахунків		Ризики за об'єктами обліку
		Дт	Кт	
1	2	3	4	5
Укладено договір з туристом та отримано кошти за реалізований турпродукт	46000	311	703	За 703 рахунком ризик мінімальний, адже турагент одразу перераховує отримані кошти туроператору, і передає йому ризик, який може виникнути в разі відмови туриста від обслуговування; а на власну винагороду турагента можливість повернення коштів не поширюється, адже туроператор не повертає кошти у сумі фактично понесених витрат. Суму за 311 рахунком можна умовно поділити на дві частини: перша – буде перерахована туроператору, отже фінансові ризики не виникатимуть або будуть мінімальними (так як турагент перераховує фіксовану суму, його не турбує можливість знецінення грошей); друга – власна винагорода турагента, є більш нестабільним об'єктом з точки зору виникнення фінансових ризиків (в подальшому можливе виникнення інфляційного ризику).
Відображено заборгованість перед туроператором	46000	704	685	За 704 рахунком ризик мінімальний (аналогічно до попередньої операції). За 685 рахунком ризик неплатоспроможності мінімальний, адже турагент перераховує кошти одразу після їх отримання від туриста.
Віднесено на фінансовий результат суму посередницьких операцій	46000 46000	703 791	791 704	Ризики не виникають.
Перераховано кошти туроператору (без винагороди турагента)	41400	685	311	Загальний рівень ризиків (які і до того були мінімальними за попередньо визначених умов) у результаті операції знижується: - для 685 рахунку – ризик нездатності виконати власні зобов'язання перед туроператором; - для 311 рахунку – інфляційний ризик.
Складено акт надання послуг між тароператорм і турагентом	4600 4600	361 685	703 361	Підприємство визнає дохід: ризик не виникає.
Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	766,67	703	641	За 703 рахунком ризик не виникає. За 641 рахунком виникає ризик неправильного нарахування зобов'язань за розрахунками за податками.

Аналогічно попереднім розглянутим ситуаціям, визначимо їх належність ризиків до груп за їх відображенням за об'єктами бухгалтерського обліку (рис. 3).

Об'єкти бухгалтерського обліку (бухгалтерські рахунки)		
Група 1	Група 2	Група 3
361 "Розрахунки з вітчизняними покупцями"	311 "Поточні рахунки в національній валюті";	70 "Доходи від реалізації";
	641 "Розрахунки за податками";	791 "Результат операційної діяльності" (крім частини списання витрат від операційних ризиків)
	685 "Розрахунки за іншими операціями"	

Рис. 3. Групування об'єктів бухгалтерського обліку турагента за виникненням ризиків

Отже, ситуація щодо відображення ризиків за об'єктами обліку у турагента наближена до ситуації туроператора, котрий діє на умовах оплати послуг продуцентів турпослуг після реалізації турпродукта. Проведене дослідження формує уявлення про господарські ризики, які супроводжують діяльність туристичних підприємств і їх відображення в бухгалтерському обліку.

Висновки. Специфіка діяльності туристичних підприємств обумовлює їх існування в умовах підвищеного рівня ризиків, у зв'язку з чим виникає необхідність пошуку надійних джерел інформації з метою максимальної мінімізації потенційних загроз від реалізації даних ризиків. Перевагою інформації, котра накопичується у внутрішньому середовищі підприємства, є достовірність. Таким чином, попри те, що ризики не завжди відображаються за об'єктами бухгалтерського обліку, за якими вони виникають, інформація системи бухгалтерського обліку є досить цінною для подальшого контролю ризиків і ефективного прийняття управлінських рішень. Ефективне ведення бухгалтерського обліку не лише дозволить створити інформаційну базу на підприємстві для контролю та управління в цілому, а й мінімізувати частину господарських ризиків.

Література.

1. Агеев И.М. Финансовый и управленческий учет резервной системы предприятия в условиях риска и неопределенности: Автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.12 / Воронежский государственный аграрный университет (ВГАУ) им. К.Д.Глинки. – Ростов н/Д, 2002 – 191 с.
2. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія. - К.: КНЕУ, 2004. - 480с.
3. Гнилицька Л.В. Бухгалтерський облік як інструмент управління ризиками підприємницької діяльності / Л.В. Гнилицька // Фінанси України. – 2014. - №3. – С.114-125.
4. Гуцайлюк З.В. Економічні ризики в інформаційній системі бухгалтерського обліку / З. Гуцайлюк // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 7. – С. 8-13.
5. Небильцова О.В. Облік і аналіз експортно-імпортних операцій та шляхи зменшення валютного ризику в Україні: Автореф. дис... канд. экон. наук: 08.06.04 / Київський національний економічний ун-т. – К., 1999. – 182 с.
6. Точилова В.А. Бухгалтерский учет и хеджирование рисков по фьючерсным контрактам и опционным сделкам: Автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.12.– Москва, 2001. – 245 с.
7. Чехларов И.Н. Счетоводно представляне на управлението на риска в дейността на съвременната банка // Научни трудове на УНСС. – Том 2. – 2005. – С. 217-274.
8. Шевелев А.Е. Риски в бухгалтерском учете на современном предприятии // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Экономика и менеджмент. – №4. – Том 8. – 2014 г. – С. 68-71.
9. Шевелева Е.В. Налоговый риск в бухгалтерском учете предприятия: Автореф. дис... канд. экон. наук: 08.00.12 / Казанский финансово-экономический институт. – Казань, 2000 – 165 с.

References.

1. Ageev, I.M. (2002), "Financial and Management Accounting of enterprise's reserve system in the conditions of risk and uncertainty", Ph.D. Thesis, Economy, Voronezh State Agricultural University (VSAU) them. K.D.Glinki. - Rostov n/d, Russia.
2. Vitlins'kyj, V.V., Velykoivanenko, H.I. (2004), *Ryzykolohiia v ekonomitsi ta pidpriemnytstvi* [Ryzykolohiya in economics and business activity], - K.: KNEU
3. Hnylyts'ka, L.V. (2014), "Accounting as a tool for risk management in business activities", *Finansy Ukrainy*, vol. 3, pp. 114-125.
4. Hutsajliuk, Z.V. (2010), "Economic risks in the accounting information system", *Bukhhalters'kyj oblik i audyt*, vol. 7, pp. 8-13.
5. Nebyltsova, O.V. (1999), "Accounting and analysis of export-import operations and ways to reduce currency risk in Ukraine", Ph.D. Thesis, Economy, Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.
6. Tochylova, V.A. (2001), "Accounting and hedging of futures and options transactions", Ph.D. Thesis, Economy, Moscow, Russia.

7. Chehlarov, I.N (2005), "Accounting presentation of the risk management activities of a modern bank", *Nauchnye trudy Nacional'noj i Mirovoj Jekonomiki*, vol.2, pp. 217-274.
8. Shevelev, A.E. (2014), "The risks in the accounting in the modern enterprise", *Vestnik Juzhno-Ural'skogo gosudarstvennogo universiteta. Serija: Jekonomika i menedzhment*, vol. 4, no. 8, pp. 68-71.
9. Sheveleva, E.V. (2000), "Tax risk in accounting of the enterprise", Ph.D. Thesis, Economy, Kazan Financial-Economic Institute, Kazan, Russia.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2015р.